

mųjų „kalbinių aktų“ teorijos pradininkų bei kūrėjų (J. Austino, J. Searlo, H. P. Grice'o) mintis, išryškindamas didelį situacijos ir komunikacinio akto sąlygų vaidmenį sakinio reikšmės interpretavimui.

Labai verta dėmesio L. Jelmslevo laiškų publikacija (p. 108–111), kurią parengė J. Palionis, pridėdamas įvadą ir komentarus. Čia pirmą sykį skelbiami visi žinomi (5) L. Jelmslevo lietuviški laišakai, rašyti J. Tumui-Vaižgantui ir M. Biržiškai. Juose ryškiai atsispindi šio pasaulinio garso lingvisto didelis domėjimasis ne tik lietuvių kalba, bet ir visu Lietuvos kultūriniu gyvenimu, jo planai ir, deja, nerealizuotos pastangos dirbti kalbotyros darbą Kauno universitete.

Recenzijų skyriuje įdėta V. Būdos parašyta „Lietuvių kalbos gramatikos“ III tomo (V., 1976) recenzija, kurioje aptariamas šios gramatikos „Prijungiamųjų sakinių“ skyrius (p. 113–121). Recenzijoje randame nemaža poleminių pastabų ir įvairių samprotavimų apie prijungiamųjų sakinių klasifikaciją bei jų atskiras grupes. Diskusijos lietuvių kalbos sintaksės klausimais – reikalingas ir sveikintinas dalykas. Tiktai gaila, kad recenzentas daugeliu atvejų polemizuoja su teiginiais, kurių kalbamoje gramatikoje visai nėra. Pavyzdžiui, recenzijoje rašoma, kad gramatikoje skiriamos prijungiamųjų sakinių „trys aukščiausio lygmens grupės“ (p. 114). Iš tikrųjų skiriami du pagrindiniai minėtų sakinių tipai – funkcinio ir semantinio prijungimo sakiniai. Tas pasakyta gramatikos p. 798 ir kt., be to, akivaizdžiai matyti jau iš paties knygos turinio ir p. 912–913 įdėtos klasifikacijos lentelės. Recenzijoje (p. 114) kritikuojamas prijungiamųjų sakinių skirs-

tymas dėl to, kad jo „svarbiausias kriterijus – jungiamieji žodžiai“. Tuo tarpu gramatikoje (p. 790, 798 ir kt.) rašoma, kad pagrindiniai prijungiamųjų sakinių tipai skiriami pagal dėmenų ryšio pobūdį (šalutinio dėmens priklausymą nuo atraminio žodžio morfologinių ir semantinių ypatybių) ir kiekvienam tipui būdingas ryšio priemonės (jungiamuosius ir atliepiamuosius žodžius, jų santykį bei dėmenų tvarką). Seniai žinoma, kad pagal jungiamuosius žodžius prijungiamuosius sakinius galima skirstyti tik į jungtukinius ir santykinius. Nei recenzento nurodytose gramatikos vietose (p. 914 § 1988; p. 916 § 1992), nei kitur nepasakyta, kad „laipsniško prijungimo sakiniuose pirmojo laipsnio šalutinis dėmuo yra pagrindinis antrojo laipsnio šalutiniam dėmeniui, o šis savo ruožtu trečiojo ir t.t.“ (p. 120). Atvirkščiai, gramatikoje kalbama apie tai, kad laipsniško prijungimo sakiniuose vieni šalutiniai dėmenys jungiami prie kitų; šalutiniai dėmenys pagrindiniais čia anaipol nevirsta. Toks gramatikos teiginių referavimas (jau nekalbant apie paties recenzento samprotavimus) gali suklaidinti skaitytoją.

V. Žulio ir A. Girdenio replikoje dėl E. Jakaitienės, A. Laigonaitės ir A. Paulauskienės „Lietuvių kalbos morfologijos“ įvardžio skyriaus (p. 122) motyvuojamas požiūris į formas *mano*, *tavo*, *savo* kaip į asmeninių įvardžių kilmininkus.

Leidinyš baigiamas I. Bilevičiūtės ir K. Kuzavinio parengtu kronikos skyriumi (p. 123–126), kuriame informuojama apie Vilniaus universiteto ir Pedagoginio instituto lituanistų veiklą.

V. Ambrazas

A. Paulauskienė. Gramatinės lietuvių kalbos veiksmažodžio kategorijos. – V.: Mokslas, 1979. – 212 p.

A. Paulauskienė lietuvių kalbos veiksmažodžio gramatinės kategorijas pradėjo tyrinėti jau daugiau kaip prieš penkiolika metų. 1965 m. ji apgynė kandidatinę disertaciją

apie lietuvių kalbos veiksmažodžių veikslus, be to, apie juos paskelbti keli straipsniai ir paskaita studentams neakivaizdininkams. 1971 m. pasirodė A. Paulauskienės knyga

„Dabartinės lietuvių kalbos veiksmožodis“, o 1976 m. išėjusioje „Lietuvių kalbos morfologijoje“ yra jos parašytas skyrius apie veiksmožodį. Taigi minimoji A. Paulauskienės monografija yra ilgamečio darbo rezultatas. Pradėjusi nuo veikslų, autorė pamažu aprėpė visas pagrindines veiksmožodžio gramatinės kategorijas.

Knyga susideda iš įvado ir šešių dalių, kuriose analizuojamos atskiros veiksmožodžio kategorijos: tranzityvumas, veikslas, rūšis, asmuo, nuosaka ir laikas.

Įvadinėje dalyje autorė parodo, kaip nevienodai lingvistinėje literatūroje nusakoma gramatinės kategorijos sąvoka, ir paaiškina savo požiūrį. Gramatinę kategoriją autorė supranta plačiąja prasme, laikydamosi tos nuomonės, kad gramatinių kategorijų yra keli tipai ir kad jas gali sudaryti tiek žodžių formų klasės (rūšis, asmuo, laikas ir nuosaka), tiek pačių žodžių klasės, jeigu jos remiasi pakankamai abstrakčia ir bendra visai klasei reikšme (tranzityvumas ir veikslas). Gramatiškumo atžvilgiu tranzityvumas ir veikslas esančios žemesnio rango kategorijos, nes labiau priklausančios nuo individualios leksinės veiksmožodžio reikšmės; autorė jas apibūdina kaip „ne visai gramatinės“ kategorijas, priklausančias leksinės-gramatinės semantikos sričiai. Visos veiksmožodžio kategorijos turi būti aprašomos remiantis opozicijų principu.

Gramatinę kategoriją sudaro gramatinės reikšmės ir formos vienybė. Pritardama L. Ščerbai, autorė gramatinės reikšmės formaliąją raišką laiko ne tik žodžių kaitos ir jų formų darybos afiksus, bet ir naujų žodžių darybos afiksus, šaknies balsių kaitą, pagalbinis žodžius, tam tikrą sintaksinę sakinio struktūrą ir kt. Kadangi tą pačią gramatinę funkciją gali rodyti labai įvairūs formalieji rodikliai, nustatant jų funkcinių ekvivalentiškumą autorei patogiausia esą eiti nuo reikšmės prie formos, o ne atvirkščiai. Tačiau, kita vertus, einant šiuo keliu ir taip išplečiant gramatinės reikšmės formaliosios raiš-

kos galimybes, kažin ar negalima būtų rasti ir daugiau veiksmožodžio gramatinių kategorijų.

Pirmiausia autorė analizuoja tranzityvumo kategoriją. Tranzityvumas – tai žodžio semantikos savybė, kurios formalioji išraiška yra sintaksinė; jo reikšminis pamatas priklauso žodžiui, o formalioji išraiška – sakinii (tai objektinio galininko buvimas prie veiksmožodžio). Nežinia tik, kas autorės turėta galvoje sakant, kad šią kategoriją galima pavadinti gramatine-sintaksine (p. 22). Juk sintaksė pati yra gramatikos dalis.

Be pagrindinės, sintaksinės, tranzityvumo išraiškos, autorė iškelia ir morfologinę, sakydama (turbūt kiek per drąsiai), kad „beveik kiekvienas lietuvių kalbos tranzityvinis veiksmožodis turi tos pačios šaknies intranzityvinį atitikmenį“ (p. 26). Morfologinės tranzityvumo raiškos priemonės – tai balsių kaita, žodžių darybos afiksai ir sangrąžos afiksas. Visos jos yra ne tiesioginiai, o tarpiniai tranzityvumo bei intranzityvumo rodikliai. Ypač daug dėmesio ir vietos knygoje skiriama sangrąžai, kuri laikoma universaliausiu intranzityvinių veiksmožodžių darybos būdu. Tačiau autorė, teigdama, kad beveik kiekvieną tranzityvinį veiksmožodį, pridėjus sangrąžos afiksą, galima paversti intranzityviniu, lyg ir per daug sutapatina sangrąžą ir intranzityvumą. Tiesa, kad beveik iš kiekvieno tranzityvinio veiksmožodžio galima padaryti sangrąžinį, bet ne kiekvienas sangrąžinis veiksmožodis yra intranzityvinis. Yra visos būrys netiesioginės reikšmės sangrąžinių veiksmožodžių, kurie ir gavę sangrąžos afiksą išlieka tranzityviniai.

Veikslo skyriuje, kaip ir ankstesniuose savo darbuose, autorė iš esmės laikosi J. Jablonskio pateikto veikslų apibrėžimo: veiksmožodžiai, reiškiantys veiksmo eigą, yra eigos veikslas, o reiškiantys veiksmo įvykį, t. y. veiksmo baigtį kaip tam tikrą rezultatą, yra įvykio veikslas. Pagrindiniai to paties veiksmo eigos ir įvykio raiškos būdai yra priešdėlinė bei priesaginė daryba ir skirtingi laikų kamie-

nai. Aktualiausias iš jų yra priešdėlinė daryba.

Dėl savo reikšmių abstraktumo ir opozicinio pobūdžio veikslas laikomas gramatine kategorija. Gramatine kategorija autorė linkusi jį laikyti ir formalioju požiūriu, nes mano, kad žodžių daryba neturėtų būti automatiškai ir be jokių išlygų priskiriama leksikos sričiai: žodžių, ypač veiksmažodžių, darybos afiksai atlieką ir leksinę, ir gramatinę funkciją.

Apskritai šiame skyriuje autorė toliau rutulioja ankstesniuose savo darbuose paskelbtą veikslų sampratą koncepciją.

Skirtingai nuo kitų tyrinėtojų, autorė atskirai kalba apie dalyvių ir veiksmažodžių asmenuojamųjų formų rūšies kategoriją. Dalyvių rūšis esanti grynai morfologinė kategorija (p. 87, 111), o asmenuojamųjų formų – ne morfologinė, o sintaksinė ir turinio, ir formos atžvilgiu (p. 86). Dalyvių rūšies kategorijos turinys priklauso nuo dalyvio atliekamos funkcijos: atributinių dalyvių rūšies kategorijos turinį sudaro aktyvus ar pasyvus iš veiksmo kylančios ypatybės santykis su jos turėtoju, o predikatinė dalyvių – aktyvus ar pasyvus tariniu reiškiamo veiksmo santykis su gramatiniu subjektu. Vadinasi, ir dalyvių turima dvejiopa rūšies kategorija. Asmenuojamosios formos į rūšies opoziciją esančios įtrauktos tik remiantis bendromis predikatinėmis funkcijomis su dalyviu, morfologiškai fiksuojančiu rūšies skirtumą, jų rūšies kategoriją suformuoja predikatinė dalyvių rūšies skirtumai. Asmenuojamųjų formų rūšies kategorijos turinys esąs toks pat kaip ir predikatinė dalyvių.

Skaitant savaime kyla klausimas, ar reikalingas toks veiksmažodžio rūšies kategorijos suskaidymas, ar nepakaktų, kaip lig šiolei, vienos rūšies kategorijos visoms veiksmažodžio formoms, tarp jų ir dalyviams. Sakydama, kad asmenuojamųjų formų rūšis yra sintaksinė kategorija ir savo forma, ir turiniu, autorė jos forma turbūt laiko skirtingą veikiančių ir neveikiančių

jų konstrukcijų struktūrą, skirtingą loginio veiksmo subjekto ir objekto realizavimą sakinyje, nors aiškiai to niekur nėra pasakyta. Jeigu tikrai taip, tai negalima nepastebėti, kad ir dalyvių rūšis susijusi su skirtingomis sintaksinėmis konstrukcijomis, plg.: *traukiantis vežimą arklys* ir *arklio traukiamas vežimas*. Kodėl tad dalyvio rūšis laikoma grynai morfologine kategorija? Kita vertus, ir į asmenuojamųjų formų rūšį galima būtų kiek plačiau pažūrėti. Jeigu autorė, eidama nuo reikšmės prie formos, gramatinių kategorijų formaliaisiais rodikliais laiko net žodžių darybos priemones, tai kodėl aktyvo ir pasyvo opozicijos formaliaisiais rodikliais, be sintaksinių, negalėtų būti laikomos ir asmenuojamųjų formų galūnės bei sudurtinės laikų formas sudarančių dalyvių priesagos? O tai juk morfologiniai rūšies kategorijos rodikliai. Vadinasi, tiek dalyvių, tiek asmenuojamųjų formų rūšies kategoriją galima laikyti morfologine-sintaksine, ir skirti dvi veiksmažodžio rūšies kategorijas lyg ir nebūtų reikalo. Ir pati autorė ne visur nuosekliai laikosi savo pozicijos: tokias konstrukcijas, kaip *jo (yra) einama, eita; buvo einama, eita* ir pan., ji vadina neveikiamosiomis, nors veiksniu, kuriuo jos laikomas kilmininkas, čia pasakytas loginis veiksmo subjektas, o ne objektas, be to, nėra ir pasyvinės reikšmės. Kuo tad remiasi autorė, laikydama jas neveikiamosiomis, ar tik ne į jų sudėtį įeinančiu neveikiamuoju dalyviu, turinčiu neveikiamosios rūšies morfologinį rodiklį?

Atributinių ir predikatinė dalyvių rūšis iš esmės atskiriama tik pagal tai, kad vienu atveju iš veiksmo kylančios ypatybės turėtojas sakinyje pasakomas dalyvinio pažymimuoju žodžiu (*bėgantis vaikas, pjaunami rugiai*), o kitu atveju – veiksniu, kaip ir veiksmažodžio asmenuojamųjų formų (*vanduo čia bėgantis; rugiai jau pjaunami*). Tačiau, nemaišant dalyvinio tarinio su sudurtinėmis laikų formomis (žr. p. 104), galėtų pakakti vieno rūšies apibrėžimo vieniems dalyviams: jie reiškia aktyvų ar pasy-

vų iš veiksmo kylančios ypatybės santykį su jos turėtoju (pastarojo sinaksinė raiška dalyko esmės nekeičia).

Aptardama asmens kategoriją, autorė laikosi tradicinio požiūrio, kad ji yra trinarė. Jos narių tarpusavio santykiai nevienodi, dėl to egzistuojančios dvi skirtingais požymiais besiremiančios opozicijos: „aš“ – „tu“ ir „aš“/„tu“ – „jis“. Išdėsciusi E. Benveniste'o, A. Joly ir V. Žulio nuomones bei savo samprotavimus dėl trečiojo asmens, autorė prieina prie išvados, kad lietuvių kalbos veiksmažodis trečiojo asmens formą turi. Istoriiniu požiūriu ši forma baigiasi grynu kamien-galiu, tačiau pastarasis yra perėmęs galūnės funkciją ir dabartinės kalbos požiūriu laikytinas galūne. Lyginant su pirmuoju ir antruoju asmeniu, galima pripažinti, kad trečiasis asmuo turi nulinę galūnę, ir tai yra jo formalus požymis opozicijoje „aš“/„tu“ – „jis“.

Nuosakų skaičių sumažinusi iki trijų – tiesioginės, tariamosios ir liepiamosios – autorė supriešpriešina jas pagal tai, ar kalbėtojas konstatuoja veiksmą kaip realų (tiesioginė n.), ar kaip nerealų (liepiamoji ir tariamoji n.). Tiesioginė n. neturi specialaus morfologinio rodiklio ir yra šios opozicijos nežymėtasis narys, dėl to jos modalinė reikšmė labai neapibrėžta ir ja pasakomi įvairaus realumo veiksmai. Liepiamoji ir tariamoji n. turinčios specialius morfologinius rodiklius veiksmo nerealumui žymėti, todėl autorės laikomos žymėtu opozicijos nariu. Tačiau kažin ar galima taip drąsiai tvirtinti, kad liepiamosios n. formantai žymi veiksmo nerealumą. Atrodo, turi tiesos ir autorės p. 138–139 cituojamas M. Dokulilas, sakydamas, kad imperatyvas reiškia ne tik nerealus, bet ir realius veiksmus, pavyzdžiui, kai kalbėtojas skatina ar leidžia toliau vykdyti jau dabar atliekamą veiksmą, ir dėl to veiksmo nerealumo negalima laikyti invariantiniu imperatyvo požymiu. Lietuvių kalboje galima rasti ir daugiau tokio pobūdžio pavyzdžių, pvz.: *Liepk dirbti tą, žiūrėk – kitką bedirbanti; Turėk tu man tiek kantrybės!* Veiksmo

nerealumui žymėti specialiai skirtos, atrodo, tik tariamosios n. formos, jos turi atitinkamus morfologinius rodiklius ir tikrai pasirodo kaip žymėtas realaus/nerealaus veiksmo opozicijos narys. Liepiamoji n., kaip ir tiesioginė, būtų šios opozicijos silpnasis narys, dėl to ja ir pasakomi nevienodo realumo veiksmai. Kaip žymėtas narys ji pasirodo imperatyvo/neimperatyvo opozicijoje. Norint visapusiškai išanalizuoti visus nuosakos kategorijos narius, atrodo, nepakanka remtis vien tik realaus/nerealaus veiksmo opozicija, nors ji ir būtų laikoma pagrindine.

Atsisakiusi geidžiamosios n., autorė tvirtina, kad lietuvių kalboje nesą ir netiesioginės, kad tai, kas gramatikose dabar laikoma netiesiogine n., tai tik tam tikras tiesioginės n. variantas. Ir tiesioginė, ir netiesioginė n. reiškiančios realų veiksmą, vadinasi, nėra opozicinės; priešingai, jos net sinonimiškos, nes vietoj netiesioginės n. visada galima esą pavartoti tiesioginės n. formas. Autorėi atrodo nesvarbu, kad ši nuosaka turi specialią modalinę reikšmę (reiškia netiesiogiai patirtą veiksmą) ir kad panašios reikšmės ir panašiomis priemonėmis realizuojamos nuosakos egzistuoja daugelyje kitų kalbų, nes išėities tašku ji laiko tik realaus/nerealaus veiksmo opoziciją. O kodėl netiesioginė n. negalėtų būti supriešpriešinta su tiesiogine, tik ne realaus/nerealaus, o tiesiogiai/netiesiogiai patirto veiksmo atžvilgiu? Netiesioginė n. būtų stiprusis, t. y. žymėtas, šios opozicijos narys, o tiesioginė n. – silpnasis. Tada būtų aišku, kodėl tiesioginė n. vartojama ir netiesiogiai patirtam veiksmui nusakyti. Jeigu šios nuosakos iš tikrųjų būtų sinonimiškos, tai ir netiesioginė nuosaka būtų vartojama vietoj tiesioginės, o taip nėra.

Autorė tikina, kad netiesioginė n. neturinti ir specialios formos. Netiesioginę n. sudarantys dalyviai niekuo nesiskiria nuo visų kitų predikatinių dalyvių ir patys vieni modalumo reikšti negalį. Modalumą žymis tik nulinis pagalbinis veiksmažodis. Tačiau visiems žinoma, kad su būtojo dažninio ir būsimojo l.

dalyviais pagalbinis veiksmažodis niekada nesakomas, tad koku būdu čia būtų galėjusi atsirasti jo nulinė forma? Kita vertus, negalima nematyti, kad netiesioginės nuosakos branduolį sudarantys naratyvinės reikšmės dalyviai savo reikšme labai aiškiai skiriasi nuo kitų, net sudurtinius laikus sudarančių dalyvių: jiems nebūdinga iš veiksmo kilusios ypatybės nei rezultatinės būsenos reikšmė, jų reikšmė nesusijusi su dviem laiko plotmėmis ir neturi santykinio pobūdžio; vartojami verbum finitum pozicijoje, jie, kaip ir vientisinės asmenuojamosios formos, reiškia veiksmą, turintį betarpišką santykį su kalbamuoju momentu, plg.: *Tėvas grįžtas/grįžta namo; Tėvas grįžęs/grįžo vakare; Tėvas greit grįšias/grįš*. Tas skirtumas ypač ryškus palyginus netiesioginės n. būtojo I. dalyvinę formą ir sudurtinį laiką su būtojo I. dalyviu, pvz.: *Tėvas grįžęs vakar vakare* ir *Tėvas yra grįžęs vakar vakare* (dabar jis čia). Kodėl tad reikėtų manyti, kad verbum finitum formos gali žymėti modalumą, o jų pozicijoje pavartoti vieni dalyviai — ne? Žodžiu, atrodo, kad netiesioginės n. formaliuoju požymiu vis dėlto gali būti laikomas pagalbinio veiksmažodžio nebuvimas prie dalyvių, vartojamų verbum finitum pozicijoje (taip mano ir dalyvių sintaksės tyrinėtojas V. Ambrazas, žr.: Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė. V., 1979, p. 188 tt.), ir kad netiesioginės n. autorės atsisakoma ne visai pamatuotai.

Laiko kategorija autorė, kaip ir daugelis kitų tyrinėtojų, laiko veiksmo santykį su kalbamuoju momentu, išreikštą specialiomis veiksmažodžio formomis. Pirmiausia skiriami trys laikai: esamasis, būtasis ir būsimasis, po to būtojo laiko viduje pagal kartinio/kartotinio veiksmo opoziciją dar skiriamas būtasis kartinis ir būtasis dažninis laikas. Be vientisinių formų, į laikų paradigmą įjungtos ir sudurtinės laikų formos, autorės vadinamos analitinėmis konstrukcijomis, nors daug kur knygoje praspūdęs ir sudurtinių formų pavadinimas. Autorė gana daug vietos skiria jų sandaros ypatumams, įrodinėja, kad

tai ne vienas, o du žodžiai, kad pagalbinis veiksmažodis analitinėje konstrukcijoje nėra morfema, tik atlieka jos funkciją ir šiuo požiūriu yra su ja lygiavertis, nors, tiesą sakant, nė vienoje lietuvių kalbos gramatikoje priešingai ir nebuvo tvirtinama. Į vientisines ir sudurtines formas autorė, kaip ir kiti tyrinėtojai, pripažįstantys sudurtinių laikų egzistavimą lietuvių kalboje, žiūri kaip į skirtingų to paties veiksmažodžio gramatinių reikšmių skirtingą išraišką ir, kadangi formų struktūros tapatumas paradigmam nebūtinai, jas laiko tos pačios laikų paradigmos nariais. Tačiau aptardama laikų reikšmes bei vartojimą, autorė lyg ir prieštarauja pati sau ir ne vienoje vietoje pažymi, kad vientisinės ir sudurtinės formos vartojamos sinonimiškai. Pavyzdžiui, ji teigia, kad būtojo I. konstrukcijos su esamojo I. dalyviu „iš esmės nereiškia kitų laiko santykių palyginti su būtojo kartinio I. vientisinėmis formomis“ (p. 195), nors čia pat (p. 194) yra nurodžiusi net dvi specifines šių konstrukcijų reikšmes. Kitur vėl teigia, kad būtojo kartinio I. analitinės konstrukcijos su būtojo I. dalyviu reiškia „tiesiog praeities faktą ir visada gali būti pakeičiamos atitinkamomis vientisinėmis būtojo kartinio I. formomis“ (p. 195). Autorė, matyt, išleidžia iš akių vientisinių ir sudurtinių laikų formų opozicijas, kuriose sudurtinės formos visada yra žymėtas narys, turintis apibrėžtą reikšmę, o vientisinės — nežymėtas, silpnasis narys, opozicijos atžvilgiu turintis neapibrėžtą reikšmę. Dėl to vientisinės formos gali būti vartojamos ir savo, ir sudurtinių formų reikšme, tačiau sudurtinės formos vietoj vientisinių formų paprastai nevartojamos. Vadinasi, vientisinės ir sudurtinės laikų formos yra ne sinonimai, o privatyvinių opozicijų nariai.

Daug dėmesio skirdama sudurtinių ir vientisinių formų reikšmių panašumui („sinonimiškumui“), autorė gana paviršutiniškai, kartais net prieštaringai nušviečia sudurtinių laikų semantiką. Pavyzdžiui, niekur nėra aptarta pagrindinė atliktinių formų reikš-

mė, susijusi su dviem laiko plotmėmis ir bendrą visai atliktinių laikų sistemai, neiškeliamas jos santykinis pobūdis. Autorė tokios bendros reikšmės, atrodo, nė nepripažįsta, nes pasakiusi, kad būtojo kartinio I. konstrukcijos su būtojo I. dalyviais reiškia „rezultatinę būseną prieš kalbamąjį momentą (praeityje), kilusią iš dar ankstesnio veiksmo“ (p. 195), čia pat teigia, kad „ir pats veiksmas, ir iš jo kilusi rezultatinė būseną yra vienoje laiko plotmėje“ (ret. mano. – N. S.). Šiedu teiginiai aiškiai vienas kitam prieštarauja. Toliau duodami pavyzdžiai remia tik pirmąjį teiginį, bet visai neremia antrojo. Pavyzdžiui, sakinyje *Pagaliau ji nusprendė padaryti tą pat, ką papūga buvo padariusi* aiškiai jaučiama, kad papūgos veiksmas priklauso ankstesnei praeičiai, o iš jo kilusi rezultatinė būseną – vėlesnei, t. y. kuriai priklauso ir sprendimas padaryti tą pat. Tokie atvejai, kaip *Žozefas Mongolfjė... buvo kartą mėginęs bėgti iš tėvų namų* nelabai dažni ir paprastai aptariami kaip tam tikras konteksto sąlygojamas pagrindinės reikšmės variantas (žr. Lietuvių kalbos gramatika. V., 1971, t. II, p. 155–156). Nenuostabu, kad po tokių samprotavimų padaroma išvada, jog analitinės konstrukcijos lietuvių kalboje yra nelygiavertės su vientisinėmis laikų formomis reiškiamų laikų santykių aiškumu (p. 196) (o ką tik čia pat buvo pasakyta, kad analitinės būtojo kartinio I. konstrukcijos su būtojo I.

dalyviu labiau negu vientisinės detalizuoja veiksmo santykius su kalbamuoju momentu). Galima pamanyti, kad autorė nori pripažinti lietuvių kalbos analitines konstrukcijas kaip lygiateisius laikų paradigmos narius ir bijo. Ar ne dėl to laikų paradigmoje (p. 183–186) jos pateiktos ir pradėtinės, ir atliktinės formos, o išvadose (p. 202), kalbant apie lietuvių kalbos pagrindinius laikus ir jų variantus, minimos jau vien tik atliktinės formos.

Be reikalo autorės bijoma ir *pradėtinių* bei *atliktinių* laikų pavadinimų. Kaip terminai, jie turi gana senas ir tvirtas tradicijas lietuvių kalbos gramatikose, yra trumpi ir patogūs, nė nepridėti prie tokių griezdiškų pavadinimų, kaip *analitinės esamojo I. konstrukcijos su veikiamosios rūšies esamojo I. dalyviu, būtojo kartinio I. analitinės konstrukcijos su būtojo I. veikiamosios ir neveikiamosios rūšies dalyviais* ir pan. Kartais ne tiek svarbu, kiek terminas atspindi dalyko esmę, kiek tai, kad jis tvirtai prigijęs ir visuotinai vartojamas.

Apskritai ši A. Paulauskienės knyga pasižymi dideliu užmoju ir gana originaliu, kai kuriais atvejais net netikėtu problemų sprendimu. Skaitytojas daugelyje vietų priverstas susimąstyti, pasverti autorės samprotavimus, paabejoti arba sutikti su jais. O tai kiekvienam mokslui eina tik į gera.

N. Sližienė